

País i literatura, 3

JOAN FRANCESC MIRA

Cal recordar, encara que no és directament (segur que no?) el tema que ací ens ocupa, quina ha estat, durant alguns segles, la llengua literària que efectivament compartia la població aproximadament culta de Lleida, Barcelona, València, Alacant i la Ciutat de Mallorca: era la mateixa que compartien amb els lectors de Caracas, Buenos Aires i Sevilla. La del premi Cervantes. Per això he dit que és tan important tenir present que cada llengua escrita respon a una literatura, i només a una: perquè compartir com a pròpia una literatura significa, i perdoneu l'aparent redundància, compartir una mateixa llengua escrita, uns mateixos escriptors i un mateix model bàsic de llengua. Per concretar-ho: quan, a partir del segle XVI, la poca gent que al nostre país sabia una mica de lletra començà a escriure, i sobretot a llegir, en castellà, això no significa només que entrava en un "mercat espanyol" (el mercat dels editors o de les companyies itinerants de teatre, per exemple), sinó que entrava també en un *espai espanyol* (castellano-espanyol, per ser més exactes) d'identitat: d'identitat cada vegada més "nacional", o presentada i assumida com a tal. Vull dir que llegir, i escriure, en castellà significà progressivament, i més com més gent llegia i escrivia, assumir com a *propis* els autors de la literatura castellana, pensar que Cervantes i Quevedo eren grans escriptors "nostres" –quants carrers i places els hem dedicat en els nostres pobles i ciutats?–, i ràpidament passar a considerar igualment "nostres" Don Pelayo, el Cid Campeador, Hernán Cortés i Pizarro:

torneu a repassar els carrers! I simultàniament, paral·lelament, inevitablement, es dissolgué a poc a poc la percepció d'una cultura en llengua catalana –catalana, valenciana– com a cultura pròpia, clàssics propis, models propis, literatura nacional pròpia i tota la resta que hi va lligat. No expliqueu res que no siga perfectament conegut: no escriure, i sobretot *no llegir*, es va convertir en no saber, en no sentir. I perdre el referent dels escriptors propis era ja una manera de començar a perdre el país propi. Si alguna visió clara van tindre ja des dels seus inicis els homes de la Renaixença –alguns, no tots!– és justament la idea que Joaquim Rubió i Ors expressa, el 1841, en el pròleg als versos que publicà amb el pseudònim de *Lo Gaiter del Llobregat*: "Catalunya pot aspirar encara a la independència, no a la política, puix pesa molt poc en comparació de les demés nacions..., però sí a la literària." *Independència literària*, en efecte: una idea més revolucionària, i més "nova" i actual que no sembla. Després vindria una certa independència mental i moral, uns pro-

jectes d'independència cultural, i altres conceptes i programes per superar dependències diverses.

Sembla que, com en tants altres casos comparables a Europa, calia començar per la literatura, per convertir la llengua en un "model conscient" de llengua. Que és exactament allò que no va fer ningú, o almenys ningú que tingués algun pes i influència, en la tímida Renaixença valenciana: la "independència literària", simplement, sembla que al País Valencià no era imaginable ni pensable. Perquè "separar-se" de la literatura espanyola anava més enllà del que podien imaginar les elits urbanes incorporades en cos i ànima a la cultura castellano-espanyola (a quina, si no?), i perquè, si ho hagueren imaginat, quina "literatura valenciana" *independent* s'haurien trobat capaços de produir? Gràcies que van recordar la fantasia medieval del "llemosí", que almenys garantia una certa correspondència amb els versos que es feien a Barcelona o a Mallorca, i d'aquell "llemosí" vingué un *català* reconegut com a llengua literària pròpia en les *Rimes* de Venceslau Querol, i una relació més intensa del "valencianisme literari" del primer terç del segle XX amb la literatura que es feia a Barcelona; i això va fer possible la primera reunificació gramatical de l'any 32 amb les *Normes de Castelló*, que eren substancialment les de l'Institut d'Estudis Catalans. D'ací naix una petita tradició, prima però continuada, tènue però consistent, que arriba fins a la revolució i l'expansió dels anys seixanta i setanta del segle passat. I de tot això venim tots, i gràcies a tot açò a finals del segle XX hi havia al País Valencià una llengua literària que era la mateixa d'Ausiàs Marc i del *Tirant*, de Maragall i de Llorenç Villalonga, i no únicament la de Calderón de la Barca, Azorín i Vargas Llosa, tal com era del tot previsible fa un segle i mig o fa un segle, o tres quarts de segle. I ho deixarem en aquest punt, que és un punt oportú per tancar aquestes reflexions. I que en prenguen nota, sobretot, els responsables dels diversos plans d'estudis: ens hi va la vida, i també la mort.

«[...] NO ESCRIURE, I SOBRETOT NO LLEGIR, ES VA CONVERTIR EN NO SABER, EN NO SENTIR. I PERDRE EL REFERENT DELS ESCRIPTOR PROPIS ERA JA UNA MANERA DE COMENÇAR A PERDRE EL PAÍS PROPI.»